

"Včasih smo se klincal" ali "Šli smo se binko" ali "Šli smo se bingat"

Otroška igra na prostem

Katja Mohorič Bonča

Da so se kot otroci radi šli klintat, mi je kakih šest let nazaj povedala Tončka Šuštar. In naj vprašam ata, Vinka Marklja, ker so se to več igrali fantje kot punce, je predlagala. Do mojega vprašanja ata te igre ni nikoli omenil. Pravil je o frnikolah, ki so jih z bratom in sestrami kotalili v luknjico v podu v hiši, omenjal je fantovske boje na jožefovo (ki nikakor ni otroška vsakdanja igra, ampak šega, vezana na pomladni čas). Na moje vprašanje o klintanju pa: "A veš kva j klintane? Takle lopar smo mel, en takle velk, pa takle narjen, kot dilca za meso. Poj s pa takle klinčk naredu." In je kazal z rokami in se razgovoril. Med pogovori s starejšimi Železnikarji v naslednjih letih se je izkazalo, da so se to danes pozabljeno otroško igro nekoč radi in pogosto igrali. Da so se to igro igrali tudi otroci na Češnjici, le da so ji rekli binka. Tudi v Selcih so se otroci šli binkat, nekaj

kasneje so rekli, da se gredo bingat. S tem zapisom želim ohraniti spomin na igro in na različice igranja na Selškem, če pa uspe koga spodbuditi k igranju, je namen tega pisanja več kot dosežen.

Verjetni začetki univerzalne igre

O izvoru te igre ni veliko znanega. Verjetno gre za staro pastirsko igro, ki je bila razširjena po celem svetu. Različic igre z loparjem ali palico in klintcem je namreč veliko. Nekatere imajo kompleksnejša pravila (pandolo), pri drugih gre za preprosto podajanje lesenega klinca med dvema igralcema, pogosto pa tudi le za odbijanje klinca. Kako je igra prišla v Selško dolino, ni znano. Poznajo jo tudi v Baški grapi. Menim, da imata primorski pandolo (razširjen

tudi na Hrvaškem in v Italiji) in klinčanje, kot so se ga igrali v Selški dolini, podoben izvor, zato začetke povzemam po besedilu, ki spremlja vpis pandola v Register nesnovne kulturne dediščine.

Leta 2013 je bila v Register nesnovne kulturne dediščine vpisana enota pandolo. Pravila in izvor igre, značilne za Primorsko in v zadnjem času tudi za Prekmurje, so v besedilu opisa enote dobro razloženi. Igra naj bi izšla iz pastirske igre, ki so jo igrali otroci in mlajši fantje in se je s pastirskim nomadskim življenjem iz stare Indije razširila po svetu. Različice poznajo v Pakistanu, Ameriki, Franciji, v Italiji in na Hrvaškem. Tudi kriket in bejzbol naj bi izhajala iz te pastirske igre.¹ V Veliki Britaniji poznajo podobno igro pod imenom tip-cat. Začetki igre segajo najmanj v 17. stoletje, zelo popularna je bila konec 19. in v začetku 20. stoletja.² Italijanski kulturni prostor pozna podobno igro, imenovano lippa, ki jo v slovarju prevajajo kot otroška igra (klinček biti).³

Pri iskanju literature o razširjenosti te igre na Slovenskem sem naletela na poglavje O priljubljenih otroških igrah na Kranjskem v delu Avstro-ogrska monarhija v besedi in podobi – Slovenci II.: Kranjska, Primorska. Avtor navaja igre: plezanje, rihtarja biti, skakanje po eni nogi po črtah, narisanih na tleh, igro z žogo, igranje s frnikolami, igro barv in "tolčenje po lesu, zašiljenem na obeh koncih (klinčkati)".⁴ Igre niso opisane, a jih po imenu prepoznamo kot poznane v našem kulturnem okolju. Verjetno je še najmanj poznana igra klinčkati.

Oprema za igranje

Za klinčat potrebujemo lesen lopar in lesene klince. Pripomočke so si otroci izdelali sami ali ob pomoči staršev. Izdelava je bila odvisna od dostopnega materiala in spretnosti izdelovalca. Včasih so težko dobili les, iz katerega so naredili lopar. Lopar je bil štirioglat, po obliki podoben manjši kuhinjski deski. Klinček, pogovorno tudi klinček, klinček, cvek, binka, binga so izrazi za lesen, postrani prirezan kos lesa ali na obeh koncih v špico ošiljeno leskovo vejo,

Pripomočki za igranje, po pripovedovanju Vinka Marklja izdelal Jaka Markelj, oktober 2019. Foto: Igor Mohorič Bonča

podobno zagozdi. Kince so izdelovali iz približno tricentimetrskih letvic (remeljnov), ki so jih na obeh koncih prižagali.⁵ Izdelovali so jih tudi iz spodnjega dela leskovih palic, ki so bile pripravljene za izdelavo obroča soda v sodarski obrti. Za izdelavo špice na obeh koncih veje so uporabljali sekire in včasih so se med izdelavo zgodile celo manjše nezgode.⁶

Na Češnjici in v Selcih so za igranje te igre uporabljali lesene palice in binke, ki so bile enakih oblik kot zgoraj opisani klinčki. Binka je bila ena, palica pa toliko, kot je bilo igralcev, ki so se igrali.⁷

V Selcih so za igranje binke v šestdesetih letih 20. stoletja uporabljali tako lesene loparje kot palice. Opremo za bingat, različico igre iz osemdesetih let 20. stoletja, pa sta sestavljali palica in binga. Palica je bila iz leskovega lesa, dolga približno en meter. Binga pa je bila tanjša palčka, prav tako iz leskovega lesa, dolga okoli 20 centimetrov in poševno odrezana na obeh koncih.⁸

Pravila igre

Za pandolo je značilno tekmovanje med dvema ekipama, pri klinčanju ali binki pa sogovorniki niso omenjali ekip. Različic igre je več. V Železnikih se je igra začela tako, da je igralec klinček položil na tla, nato pa je z loparjem udaril na rob klinca, ta je poletel navzgor in igralec ga je odbil naprej. Otroci so med sabo tekmovali tako, da je vsak igralec odbil klinček. Označili so mesto, kamor je klinček ali binka priletela. Čigar klinček je poletel najdlje od izhodi-

šča, je bil zmagovalec. To različico so poznali tudi na Češnjici. Verjetno ime igre na Češnjici izhaja ravno od tod, ker udarjaš, biješ po klinču. Tam so rekli, da se grejo binko.⁹ V drugi različici je bil na drugi strani soigralec, ki je z loparjem klinec odbil nazaj. Pri igri so bili vključeni tako dečki kot deklice v starosti okrog deset let. Nekateri sogovorniki so izpostavili, da so se to igro pogosteje igrali dečki.

V Selcih so se šli binkat. Če je igralec binko med letom z loparjem udaril večkrat, je bil seštevek točk večji.¹⁰ Igra bingat, razširjena v osemdesetih letih 20. stoletja, je imela bolj kompleksna pravila. "Na začetku si bingo položil nad mini jamico, ki je omogočila, da si s palico prišel nekaj centimetrov pod bingo, nato si jo s palico frcnil čim dlje. Do tam, kjer je pristala, smo šli korake. Število korakov je bila osnova za množenje. Binga je pač pristala, kjer pač je, nisi je smel premikati. Nato si udaril po bingi po tistem robu, ki je kazal boljšo verjetnost, da bo binga šla lepo v zrak, in če si nato uspel to bingo v zraku še nekajkrat odbiti, je bil

nato zmnožek števila korakov in števila odbojev končni rezultat enega izvajanja. Nato je bil na vrsti naslednji tekmovalec. Lahko je imel svojo palico in svojo bingo, lahko pa smo imeli vsi en komplet. Če me spomin ne vara, smo na začetku določili, koliko krogov izvajanje se gremo. Običajno je imel vsak deset poizkusov. Torej, če si jo frcnil deset metrov in jo nato uspel v zraku trikrat zadeti, si imel v enem izvajanju trideset točk. In če si bil v vseh desetih krogih enako uspešen, je bilo to na koncu tristo točk. Zmagovalec je bil logično tisti, ki je dosegel največ točk."¹¹

Prostor za igro

Prostor za igro so izbrali tako, da je bilo varno. Tak prostor so bila prostorna kmečka dvorišča (na Češnjici, na Škovinah) ali razširjeni prostori v Železnikih: Na plac (Trnje pred cerkvijo), pred gasilskim domom in Štolmom (hiše ni več) na Ra-

Igranje igre na Poletni muzejski noči, 20. 6. 2020. Foto: Igor Mohorič Bonča

covniku, Na logu (Na plavžu). Ker je bilo prometa takrat zelo malo, so se velikokrat igrali tudi na cesti. Za igro je bila potrebna trda podlaga, da je klinec sploh odskočil.

Klinčali so se otroci v vseh koncih Železnikov: na Škovinah, na Plavžu, na Trnju, Racovniku in Česnjici pred in najmanj še desetletje po drugi svetovni vojni. V Selcih je bila med otroki igra živa še v osemdesetih letih, sedaj pa prav tako ne več. Kdaj in zakaj so to igro opustili, ni jasno.

Družabno igro klinčati smo začeli obupati na Polesni muzejski noči junija 2020. Nekateri muzejski obiskovalci so se igre, ki so jo igrali v otroštvu, bežno še spominjali. Nekateri so se preizkusili v igranju – odbijanju klinca. Izkazalo se je, da je igra dinamična in zanimiva ter da za uspešno igranje potrebuješ veliko spretnosti. Pomanjkljivost tega prvega poskusa obujanja igre je bila le ta, da so lopar in klinec v roke vzeli odrasli, ne otroci, ki so bili v preteklosti glavni (edini) igralci te igre.

Informatorji:

Tončka Galjot (1942), oktober 2019 in 7. 4. 2020.

Marjan Gortnar (1947), 23. 7. 2020.

Gregor Habjan (1973), 23. 6. 2020 in e-pošta 4. 7. 2020.

Vinko Markelj (1927), 10. 3. 2014.

Tončka Šuštar (1933), 26. 2. 2014.

Jožef Šturm (1941), 23. 7. 2020.

Marinka Vrhunc (1933), 20. 2. 2020.

Majda Weiffenbach (1945), februar 2020.

Viri:

Avstro-ogrska monarhija v besedi in podobi: Slovenci. 2, Kranjska, Primorje; Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018.

<http://www.nesnovnadediscina.si/sl/register/pandolo>, 12. 4. 2020.

Bajec, Anton, Kalan, Pavle, Italijansko-slovenski slovar, tretja izdaja, DZS, Ljubljana, 1971.

Opombe:

- 1 Opis enote; pandolo 2-00019.
- 2 <https://www.britannica.com/topic/tip-cat>, 7. 7. 2020.
- 3 Italijansko-slovenski slovar.
- 4 Avstro-ogrska monarhija v besedi in podobi, str. 47.
- 5 Vinko Markelj.
- 6 Marinka Vrhunc.
- 7 Tončka Galjot.
- 8 Gregor Habjan.
- 9 Tončka Galjot.
- 10 Podatki se nanašajo na šestdeseta leta 20. stoletja.
- 11 Gregor Habjan.